

302 hromadné lásky k poesii, kultivovati vědomě a účelně. Ano, zástupové lačnější po kráse. Je to pravda, třebaž to bylo popíráno lidmi zdánlivě praktickými. Ale musí to býti opravdu krása, která sytí duši; a to buď zase mementem básníkům.

### Nejedlého Smetana

Letošní jubilejní slavnosti smetanovské přinesly již také svou literární žeň; z ní i vnějškovým rozsahem i vnitřní vahou a důsazností beze sporu nejvýznačnější jest první díl veliké monografie prof. Zdeňka Nejedlého, monografie vypočtené na sedm dílů a ještě více svazků, která chce obejmouti a vyložití tvůrčí osobnost Smetanovu se všech stránek a v celé její totalitě. První díl, nadepsaný *Doma*, vyšel nedávno nákladem Hudební matice Umělecké besedy; obsahuje na půl páta sta stránek kvartového formátu a objímá Smetanovo dětství do jeho odchodu z Jindřichova Hradce do Jihlavy r. 1835, tedy prvních jedenáct let života mistrova.

Jedno jest již mimo spor při této nové publikaci: veliký důvtip i neměsí píle jejího autora. V úvodě vyložil Nejedlý metodu, kterou se bral: je to metoda objektivní, jak sám praví, stavějí ji proti metodě individualistické zvuče, která, jak míní autor, skreslovala posud velmi často Smetanu v estetických essayích, nepodepřených o dostatečné šetření a poznání vědecké empirie, a proto ukvapených.

Jsa přesvědčen, že dějiny jsou jedny, vepřadá Nejedlý do své smetanovské monografie veliký kus života několika krajů východo- i jihočeských ze značného rozpětí časového a zejména prokresluje, první do takové hloubky, obraz celého všedního života kulturního města českého v dvacátých a třicátých letech 19. století. K tomu bylo třeba nejen velikého množství kladných poznatků kulturně historických, literárních, národně politických, nýbrž i značného umění vypravovatelského, které tyto poznatky dovede zkapalnit v plynulý proud časového toku a nadati pak ilusi životnosti. Není pochyby, že se to Nejedlému podařilo jako nikomu před ním.

Metoda Nejedlého jest tedy nejen objektivistická, nýbrž i kolektivistická; složky, které determinují ducha tvůrčího, nepojímá abstraktně jako entity, nýbrž rozkládá je v nesmírné množství konkrétních činitelů, jež vypisuje a charakterisuje co nejpodrobněji. Vychází přitom ze zcela správného názoru, že i věčné stránky díla uměleckého jsou zapuštěny do zvláštních, konkrétních jevů života časového, které monumentalisují.

Uměleckou osobnost tvůrčí pojímá Nejedlý jako obmezenou. „I nejsvobodnější duch,“ píše v úvodě, „jest obmezen, jest determinován tím, co se děje mimo něj. Chceme-li tudíž postihnouti umělcovu individualitu, nestačí jí konstatovati jako subjektivní fakt, nýbrž nutno odvážit i sílu těchto determinujících jí vlivů. A to zajisté jest jedním z hlavních úkolů právě vědy, aby se nespokojila konstatováním, nýbrž aby nám ukázala a onen psychický proces, jímž individualita vzniká.“

Tvůrčí úkol vědy historické jest zde zcela správně položen. Jest nutno objeviti dramatickou spolupráci duše a světa, reakce osobnosti na prostředí, při čemž prostředí připadá často úkol záporný: brzdicí.

Proto lze se plným právem těšiti na příští díly veliké — veliké nejen roziněry —

práce Nejedlého, která si jistě vyžádá nejpečlivějšího šetření o tom, jak rozřeší veliký problém, který si tak jasně a určitě položila a k němuž učinila náběh tak šťastný.

303

### Propagace českého umění v cizině

Není tomu dávno, co napsal do nebožtíka týdeníka Času Jindřich Vodák článek rozumný a čestný zároveň, v němž varoval před vnučováním se cizině a nadbíháním jí ve věcech uměleckých i literárních. Uvedl tam důvody, které musí uznati každý našinec dbalý cti českého umění. Umění, řekl Vodák v podstatě, má se chovati jako čestná žena a nenabízeti se na veřejném trhu. Mnohem, mnohem větší význam má, zalíbí-li se cizím znateli básníku, který se stane pak spontánně jeho propagátorem, než přeloží-li domácí diletant v potu tváří do cizího jazyka nějakou českou knihu, jež se pak vydá sice s cizí firmou, ale vpravdě nákladem našim, aby setlela brzy potom v cizí knihkupecké makulatuře.

Není možno nesouhlasiti zásadně s Vodákem i po tom, co namítá proti němu Hanuš Jelínek v Lumíru. Že překlad Jiráskových Psohlavců vzbudí rozruch v dnešní francouzské literatuře a vykoná nějaký byt sebemenší vliv na její umění prozatérské, tomu nevěří jistě ani p. Jelínek. O román Jiráskův může se zajímati několik filologů, několik folkloristů, několik literárních historiků nebo amatérů, ale pro živé literární proudění francouzské je to věc mrtvá. Čímž nepravím, že by se tam jiné naše věci, kdyby se přeložily, objevily životnějšími a aktuálnějšími. Snad až na dva nebo tři autory nejmodernější. Není tedy hlavní chyba ve volbě autora; chyba jest spíše v principu. Francouzský duch jediný může věděti, čeho by v tu onu chvíli potřeboval, co mu může dáti něco pro jeho vývoj, čím zesílí nebo se obohatí; cizinec sebelépe informovaný neví toho nikdy a neuhodne toho nikdy, poněvadž nemůže nikdy sestoupiti do kotle, v němž vše látka tvorby zítřejší, do duševní dílny, v níž se kuje tvar básnického zítřku.

Francouzská literatura není tak soběstačná a výlučná, jak se nám někdy líčí. Literární historik ví, že bylo mnoho cizích vlivů, které do ní intenzivně zasáhly a pozměnily určitým způsobem více méně její inspiraci, ráz, výraz. Byly to ovšem vlivy pouze velikých národů, kteří měli svou literaturu vyhráňenou v pevný typický útvar, tak Italové, Španělé, Angličané, Němci a naposledy Rusové. Ale vždycky iniciativa vyšla ne od cizinců, nýbrž od Francouzů. Francouzové, jejich literáři, jejich vzdělanci, pocítili touhu dáti se oplodnití cizí krásou, cizím charakterem, a proto překládali to, co je v cizím jazyce upoutalo, napodobili to, obměňovali, přizpůsobovali si to, tvořili k toho podobě. Dříve než obrátil pozornost na ruskou literaturu soustavným svým kritickým dílem o jejím románě Melchior de Vogüé, mnoho desetiletí předtím překládal z krásné prózy ruské již novelista Mérimée, kterého přitahovala k sobě některými estetickými vlastnostmi blízkými jeho tvůrčí bytosti. Byrona nebo Moora nepropagoval ve Francii žádný kulturní atašé při vyslanectví, právě jako ne Tassa nebo Danta, Goetha nebo Hoffmanna...

Česká básnická literatura bude objevena pro intelektuální modernu pařížskou teprve ve chvíli, až si některý vynikající francouzský básník moderní zamiluje z toho neb onoho důvodu některý náš vynikající zjev básnický a dá se jím inspi-

304 rovatí, nechá se jím oplodnití, přeloží ho, což znamená u Francouzů vždycky: připodobní ho sobě a francouzskému slovesnému genu.

Ale bude to mít nějaký význam pro nás? Přinese nám to štěstí? Spasí nás to? Budeme *potom* něco víc, než jsme dnes? Přidá nám to hodnoty, etí, váhy, síly?

Leda u hlupáků a kulturních blatošlapů, kterých jest u nás v poslední době tolik, že by mohli jimi Vltavu zastavit. Leda u příživnických stvůr, které nemají svého soudu o věcech života a musí si jej proto dlužit u sousedů.

Více než deset symfonických koncertů v Paříži, složených výhradně z českých skladeb, více než deset obrazů nebo soch, zakoupených pro Luxembourg, více než deset českých sbírek básnických nebo románů, přeložených do francouzštiny a tam třebaš Akademii korunovaných, platí mně před Bohem i čestnými lidmi, ubude-li v Československém národě rozumnou profylaxi, ochranným zákonodárstvím, sociální hygienou deset žebráků nebo zmrzačených nebo předčasně zemřelých a umučených za rok.

A proklet buď každý groš, který se tam lehkomyšlně vyhazuje, není-li postaráno doma o tyto věci hlavní a bezodkladné důležitosti!

### O díle Růženy Svobodové

rozepsala se mužně a poučeně Prager Presse v Kulturní kronice 23. V. ve večerníku č. 142. Prager Presse píše: „Souborné vydání Spisů Růženy Svobodové, vydávaných nákladem grafické společnosti Unie, dospělo ke svazku 21. Leží před námi svazek 20 a 21. Ačkoliv nejde při žádném z nich o dílo hlavní — svazek dvacátý obsahuje klasobraní drobné prózy, jedenadvacátý veselohru V říši tulipánků —, svádějí přece pozornost na celek tohoto díla a tím na jeden z nejpozoruhodnějších zjevů celé české literatury.

Kdo nezná Růženu Svobodovou, neví nic o všech možnostech české duše. Ne, že je zde mohutné životní dílo, nesené vysokým snažením a nezdotatelnou vůlí uměleckou, tvoří význam tohoto zjevu, neboť toho všeho jest i jinde až dost; také jasný plamen a čistá hudba tohoto díla nejsou nejdůležitější; nýbrž rozhodná jest nepojmenovatelná slechtickost této paní, která se klade na všechno, co napsala, jako závoj. Slechtickost však může být jen emanace a poslední potvrzení lidské osobnosti, která je cosi vyššího než tvůrčí potence nebo to, co obyčejně za ni platí. Proto cítíš, i kdybys toho nevěděl, že duch, který vytvořil toto dílo, se v něm nevyčerpal, že zde bylo ještě nekonečně víc, než mohlo absorbovati ztělesnění formou. To je poslední rozdíl mezi „osobností“ a osobností v umění: ona vydává se odporným přepětím jako běhoun v steeple chase u cíle, tato zůstává nedotčena i po díle a nad dílem, přezářujíc tak velice viditelnou srážku, že působí skoro jako akcidents.

K tomuto beztak již velmi řídkému zážitku skutečné osobnosti přistupuje specifický význam, který má dílo Svobodové ne pouze pro literaturu, nýbrž přímo pro dějiny českého ducha. Jest velká syntetička v tom smyslu, že v osudovém obratu duchovního vývoje našla cestu z vnitřně bohatého, ale zvolna tisícího okrsku ryze národní kultury v širší oblast svobody a že to, co je dáno krví, rasou a podáním, chce stupňovati s eforescencí ušlechtilého kosmopolitismu v bytnost novou, zase národní, ale vzestoupilou k vyššímu bytí a důvěrněji včleněnou ve

305 veliký koloběh. Její dílo připomíná v tomto smyslu naprosto dílo Smetanovo a obou výtvarných umělců, kteří bývají jmenováni jako jeho plastická obdoba. Jest to syntéza Tristana a moravskoslovácké písně lidové. Její veliký stylisační dar stvořil nové kouzlo věcí, těl, gest a slov, v němž jest uzavřena primitivní nedotčenost přírody právě jako přejemnění skleníku citlivé na každý dech. Tam, kde se ženská umělkyně vždycky reflektuje zcela bezprostředně, v erotice, musí společně s *Antonínem Sovou* býti pokládána jako největší posud zjev celé české literatury.

Ale nejjímavější zůstává přece píseň o věčné touze po ušlechtilosti a velikosti, která prochvívá celé její dílo. Dojímá i tam ještě, kde touha po nevšedním hrozí zbloudití do preciosnosti: jako člověk, který zpívá v hlubokém lese stoje na špičkách nohou, aby byly hlas i hlava blíže vrcholům.

Svazek prózy obsahuje drobné práce a zlomky z nejrůznějšího vývojového období. Jmenovati jest zvláště rozkošnou „Románovou kapitolu“, poslední práci, která vznikla těsně před smrtí; dále „Tajemství věcí“, tak význačné pro její kult ušlechtilé formy, po zduchovnění materiálnosti; otřásající „Věčný les“, v němž se loučí umírající, která postavila nehynoucí pomník lesům své vlasti v „Černých myslivcích“, ne s lesem skutečnosti, nýbrž s nekonečným lesem snů; především však dvě povídky „Industriální učitelka“ a „Domov“. Jsou úchvatný výraz sociálního citění této paní, která nezapomněla pro žízeň krásy na temné hlubiny bytí. I v tom osvědčuje se jako pravý básník český.“

Podivný a smutně výmluvný zjev: člověk musí čísti německy psaný list, do něhož píše několik vzdělaných německých kritiků rozhledu většího, než je pravidlem mezi literárními kritiky českými, aby našel dnes o Růžence Svobodové poctivé slovo. Kolik nezdůvodněné nekritické hany nakydali na její jméno a dílo lidé pochybných přímo mozečků, takoví Antonínové Veselí a J. O. Novotní, jest již přímo hanba nejen literatury české, nýbrž i české společnosti; a že do tohoto zábrho chóru vpadli občas svými falsety i vážní literární historikové jako Arne Novák, jest stínem na jejich díle, který nemůže býti lehce omluven. Všude jinde než u nás jest nemožna bezduchá — není jiného slova pro to — brožurka Mahenova Růžena Němcová a Božena Svobodová, v níž se autor domnívá, že zabije dílo Svobodové, vytrhne-li z něho nějakou subtilnější, úmyslně rafinovanou větu, která má svou funkci v celkovém organismu básnickém, a postaví-li vedle ní nějaký prostý postřeh z Babičky. Takovouhle ne ani již ševcovskou, nýbrž přímo přístipkařskou methodou popravím všechno na světě. Postavím třebaš vedle Dehmela nebo George — Hálka a dokážu, že Dehmel a George jsou vedle něho temní, prázdní, nepřirození, nesnesitelně šroubovaní a afektovaní skribenti.

Dílo Růženy Svobodové přechká ovšem bez úhony a úrazu takové ubožácké útoky diletujících kritických rybářů, kteří loví rádi v zkalených vodách, a vynoří se z nánosu kalu znova hudební krásou svých proporcí a linií, vzrušujících mysl vzdělaného pozorovatele jako první den. *Jemu* není věru třeba obrany; a piší-li tyto řádky, piší je jen ve vlastním zájmu, aby se neřeklo jednou, že jsem ke vší tě nepleše mlčel.

I srovnávání Růženy Svobodové s Terézou Novákovou, které se občas vyskytá v dnešní literární veřejnosti, obyčejně ve prospěch této a v neprospěch oné, je čirý diletantismus bez vnitřního oprávnění a zdůvodnění. Proto, že Teréza Nováková